

Zeemonsters op pijpen, zie blz. 98

De Indiase opstand van
1857, Nana Sahib, zie blz.
84

De invloed van de
Nederlandse gietpijp op
diverse productiecentra, zie
blz. 86

De invloed van de Nederlandse gietpijp op diverse producties in de wereld

Ruud Stam (stamclaypipe@gmail.com)

De gegoten pijpen waren in de 20e eeuw een succesvolle tak in de pijpennijverheid in Nederland. Deze pijpen waren niet alleen een succes op de Nederlandse markt, maar werden ook massaal uitgevoerd naar tal van Europese landen en naar Amerika. Dat zo'n succes navolgers heeft is dan ook te verwachten. In hoeverre dit het geval is wordt in dit artikel verkend.

Afb. 1. Gebrüder Bordollo uit Grünstadt.

Afb. 2. Ruhla.

Zoals bekend werd de Nederlandse gietpijp ontwikkeld in de laatste jaren van de 19e eeuw. De invoer door Van der Want & Barras vanaf 1898 van pijpen van de Duitse firma's Gebrüder

Bordollo uit Grünstadt en Jacobi Adler & Co. uit Neuleiningen heeft aan de wieg gestaan van de eerste in Nederland geproduceerde geglazuurde gegoten pijpen.(1) (Afb. 1) De invloed van de pijpen van deze twee Duitse firma's is dan ook terug te zien in een aantal van de eerste modellen van de Nederlandse gegoten pijpen. De vier grote Nederlandse firma's ontwikkelden echter al spoedig een geheel eigen stijl, die succesvol zou blijken en die in hoge mate los kwam te staan van die van de genoemde twee Duitse firma's. Opvallend is wel dat de al in het midden van de 19e eeuw in Ruhla ontwikkelde gegoten pijpen, die totaal anders van karakter waren, dan de hierboven genoemde gietpijpen, geen enkele invloed gehad hebben op de Nederlandse pijp.(2) (Afb. 2) Vermoedelijk had dit te maken met de relatief hoge prijs van deze luxe producten en met het ontbreken van een beeldbouwkundige traditie in Nederland, waardoor ook in het midden van de 19e eeuw de toegepaste kunst zich nauwelijks ontwikkelde.

Toen in de jaren 20 de eerste dubbelwandige gegoten pijpen op de markt kwamen, die veel betere rookeigenschappen hadden, werd hiermee aan het assortiment een duurder en beter te roken product toegevoegd. Goedewaagen kwam in 1920 met de zogenaamde Baronite pijp op de markt en Ivora met de Blacko pijp. Zenith kwam pas later met de Wanta pijp. Goedewaagen probeerde zijn dubbelwandige pijp met een octrooi te beschermen. Vooral Ivora en Zenith verzetten zich sterk tegen deze octrooiaanvraag. De rechtszaak daarover eindigde met een voor alle betrokkenen onbevredigende uitkomst. Alle betrokkenen mochten dubbelwandige pijpen maken en het octrooi van Goedewaagen was binnenslands slechts van waarde als aanbeveling in advertenties.(3). De verkopen van gietpijpen stegen tot 1927 en verminderen daarna geleidelijk. Bij Zenith begint in 1922 en bij Goedewaagen in 1923 de omzet (in guldens) aan gietpijpen die van de gekaste pijpen te overtreffen.(4) Er is dan nog maar weinig uitvoer van gekaste pijpen. De gietpijp en vooral de Baronite pijp blijkt nog wel geschikt voor de export. In 1927 wordt bij Goedewaagen het assortiment Baronite pijpen zelfs uitgebreid vanwege het succes daarvan.(5) Niet alleen waren er leveringen naar verschillende handelaren in het buitenland, maar er waren ook leveringen door Goedewaagen naar Franse, Amerikaanse en Duitse pijpenfabrieken zoals Bonneaud en Izouard in Marseille, Zorn in Philadelphia, Klauer, Wingender, Schilz- Müllenbach, Gerharz, Müllenbach & Thewald en Spang in het Westerwald. Zenith leverde in die tijd gegoten pijpen aan Schilz-Müllenbach en Müllenbach & Thewald.(6)

Afb. 3. Dubbelwandige pijpen, Firma Wingender in Hör-Grenzhausen

Afb. 4. Dubbelwandige pijp, Firma Danco, U.S.A.

De imitaties

Het was de firma Wingender in Hör-Grenzhausen die op het idee kwam de Hollandse gegoten pijp na te maken.(7) Deze pijpen die in de bodem twee gaatjes voor de rook hebben zijn nooit een succes geworden. De afwerking (Afb. 3) was ver beneden de maat. Vermoedelijk zijn deze pijpen zelfs nooit in de handel gekomen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was de firma Goedewaagen niet in staat om te exporteren. Voor de oorlog had Goedewaagen twee agenten in New York: Wally Frank en Danco. In 1943 begon Danco omdat er geen pijpen meer van Goedewaagen binnen kwamen zelf dubbelwandige pijpen te maken.(8) Deze pijpen leken sterk op de Goedewaagen pijpen en zelfs de afmontering deed sterk aan het Hollandse voorbeeld denken (Afb. 4) Na de oorlog was de verontwaardiging bij Goedewaagen hierover groot en werd de relatie met Danco verbroken. Goedewaagen exporteerde daarna alleen nog via Wally Frank naar Amerika.(9) De firma Danco is vermoedelijk in 1951 opgeheven en de productie van dubbelwandige pijpen heeft daar dus slechts een kleine negen jaar plaatsgevonden.

Afb. 5. Hermel, Frankrijk.

Afb. 6. Marcel Giraud, Frankrijk.

De meest bekende andere producenten

De twee imitaties van Hollandse gegoten pijpen door Wingender en door Danco zijn de enige bekende navolgingen. Andere buitenlandse pijpenmakers hebben ook enkelwandige en dubbelwandige gegoten pijpen vervaardigd, maar deze zijn alle niet afgeleid van de Nederlandse pijpen. Het blijkt dat al deze pijpenmakers zelf de techniek en ontwerpen ontwikkeld hebben om enkelwandige en dubbelwandige gegoten pijpen te vervaardigen. De meeste van deze producties zijn in de tweede helft van de 20e eeuw in Frankrijk ontstaan. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan Hermel die aan de Côte d'Azur zijn pijpen vervaardigde en deze in Parijs verkocht. (Afb. 5) En aan Marcel Giraud waarvan slechts twee pijpen bekend zijn: sterk gestileerde portretten van Generaal de Gaulle en van president George Pompidou.(10) (Afb. 6) Beide producties waren klein en weinig succesvol. Maar ook waren er belangrijker producties zoals van Jean Michel Coquet in Vernegues die een lichte pijp met Franse charme op de markt bracht.(11) (Afb. 7) Verder zijn er nog pijpenmakers actief (geweest) in Bretagne. Hiervan zijn helaas geen gegevens beschikbaar. (Afb. 8 en 9) In Polen is in Krakow de pijpenmaker Marec Parol nog steeds werkzaam die zeer fantasievolle gegoten pijpen vervaardigt. (12) (Afb. 10) In Hustopeče

nabij Brno in Tsjechië maakt Bohuslav Husák eveneens figurale gegoten pijpen.(13) (Afb. 11)

Afb. 7. Jean Michel Coquet, (Fr)

Afb. 8. Frankrijk (Bretagne).

Afb. 9. Frankrijk (Bretagne).

Afb. 10. Marec Parol, Polen.

Afb. 11. Bohuslav Husák, Tsjechië.

Afb. 12. Lepeltier Corp, U.S.A

In Amerika is thans nog Lepeltier Corp de enige firma die zeer goed afgewerkte gegoten pijpen op de markt brengt en deze via internet verkoopt. George en Rosalie Lepeltier zijn in 1978 uit Frankrijk naar Vermont in Amerika geëmigreerd. Zij vervaardigen dubbelwandige gegoten pijpen met kurkjes uit Portugal en ebonieten stelen uit Frankrijk.

De pijpen hebben verschillende decoraties. Navraag bij Rosalie Lepeltier leert dat zij de pijpen geheel zelf ontworpen hebben.(14) (Afb. 12)

Conclusie

De zo succesvolle Nederlandse gegoten pijp heeft nauwelijks directe navolging/imitatie opgeleverd. Wel is de techniek van het gieten van pijpen in de twintigste eeuw vaker toegepast. Een mislukt experiment van Wingender in Höhr-Grenzhausen en een productie van 9 jaar bij Danco in Amerika is een magere oogst.

Foto's Reindert Lenselink (behalve nr. 2)

Literatuur:

- Haan, R. J. de, 2000. 'Bohuslav Husak, een Tsjechische pijpenmaker'. *PKN* 23 (90), p. 1229-1232.
- Haan, R. J. de, 2014. 'De productie van kleipijpen in Ruhla (Thüringen)'. *Jaarboek 2014, PKN, Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen*, p. 55-67.
- Haettich, H., 1997. 'Marek Parol - ein neuer polnischer Pfeifenbäcker'. *Knasterkopf* 9, p. 68-72.
- Raphael, M., 1991. *La Pipe en terre. Son périple à travers la France*. Vitrolles.
- Stam, R. D., 1990. 'Drie hedendaagse pijpenmakers uit Frankrijk'. *PKN* 13 (49), p. 210-211.
- Stam, R. D. & Jung, P., 2011. 'The conflict between Goedewaagen and Danco regarding double-walled patented pipes'. *Journal of the Académie Internationale de la Pipe* 4, p. 113-120. [Ook verkort gepubliceerd in *PKN* 33(123)].
- Tymstra, F., 1986. 'Bordollo-pijpen uit Grünstadt'. *PKN*, 9 (33), p. 13-23.
- Tymstra, F., 1992. 'De dubbelwandig gegoten pijp'. *PKN*, 14 (56), p. 374-383.

Noten:

1. Tymstra, 1986, p. 13-23.
2. de Haan, 2014, p. 55-67.
3. Stam, 2011, p. 113-118.
4. Sahm 309, nr. 650 en Sahm 310, nr. 145.
5. Sahm, 309, nr. 849.
6. Sahm 309, nr. 164 en Sahm 310, nrs. 88-91.
7. Tymstra, 1992, p. 383.
8. Stam, 2011, p. 116.
9. Stam, 2011, 117.
10. Raphael, 1991, p. 85 en 103.
11. Stam, 1990, p. 210, 211. Stam, 1993, 526-533.
12. Haettich, 1997, p. 68-72.
13. de Haan, 2000, p. 1229-1232.
13. Vriendelijke mededeling Rosalie Lepeltier, november 2014. De firma is gevestigd in East Fairfield.